

nálok nem volt olly szorosan megtartva a' görögök-nél saját egység, 's ők inkább az egyes részek' tökélyében gyönyörködtek, mintsem az egésznek nagy-szerű harmoniájában. Ezért ők a' mimicára is több figyelmet fordítanak; 's nálok gyakran megesett, hogy a' maszkok elmaradtak, a' mi a' görögöknél soha sem történt. — A' római színészek közt különösen Roscius dicsértetik. —

A' rómaiaknál a' színészek igen nagy megve-tésben éltek, kivéven az Atellanák' játszóit. Ezen játék neme annyira volt a' nép' szelleméhez alkalmaz-va, hogy még nem római ifjak is szoktak efféleket ünnepi alkalomkor játszani; 's azon színészek, kik magokat a' színészet' ezen nemében gyakorlák, ment-tek valának a' más színészek sötétlő gyalázat' bé-lyegétől. — Bár milly örömet élt is a' nép ezek' mesterségével, még is kevélyen kizára őket minden nemesb társaságból, sőt még fiaikra is kiterjedt a' fonák véleményen alapult szeny. — Könnyű ítéletet hozni, minő befolyása lehet ezen megvető bánásnak a' művészet' gazdagabb, lelkesb kifejlésére? Itél-jünk, 's tanuljuk-meg művésznket jobban becsülni, 's azon fonák előítéletből valahára kivetkezni, melly hazánkban is legtöbb helyen ez élet' neméről uralko-dik. — Hát azon ember, ki nekem az életet töké-letesen festi, ki nekem legtisztább, legnemesb él-vezetet nyújt, ki engem mulatva tanít, tanítva mu-lat, megvetésem' érdemi é? — „Ah! — kiáltani fognak sokan — ha mind ezt tennék, 's ha szép szavaiknak erkölcsi karakterök is megfelelne, biz-tosan számot tarthatnának tiszteletünkre.“ — De mi az iparnak erősb ösztöne, mint a' becsültetés' remé-nye, 's mi nemesíti a' karaktert, mi emeli az em-bert ön-ereje' érzelmére 's lelkesb kifejtésére, mint azon meggyőződés, hogy polgártársaitól szerettetik 's tiszteltetik? — Míg a' külföld' színésze leendő közbecsültetés' és kényelmes élet' édes reménye ál-tal nem fáradó studiumra buzdúl és lelkesül: hazánk-ban az életgondok' mázsás terhe, az előítélet' ónvesz-szeje alatt, a' legnemesb geniusz is eltörpül, irányá-ról letéved, 's virágokat nem hajtva, elfonnyad. — Érléljen az idő jobbat, szives ohajtásom. —

T. L.

TÖRVÉNYTUDOMÁNYOS FÜZÉRBE.

A' Törvénykezés' Folyamatjáról.

(Vége.)

A' törvénykezés, mennyire az, a' személy és vagyon-bátorságot oltalmazza, az ország' alkotmá-nyával szorosan van összekötve, 's így annak sar-kaletjait, mik szerint kiki csak független, rendes, önsorsu, nemzeti bírák által ítéltethetik hazánkban, személy- 's vagyonban csak a' törvény-határozta idézet

's ítélet által háborgattathatik; Endre' aranypöcsé-tes levele, 1797: 12. cikkely, és a' koronázási di-plomák' ellenére változtatni nincs a' törvényszerzés' hatalmában. Ezeknek sérthetetlenül fön kell marad-niok. — A' pörlekedési mód' elhatározásban csak az igazság-kiszolgáltatást hátráló akadályok, az idővel behozott szokások, 's becsusztott visszaélések lehet-nek a' törvényszerzés' tárgyai.

Maga az országos küldöttség, — midőn azon visz-szaelés ellen, mellyen az 1723: 38. és 179: 16. se-gíteni akartak, hogy t. i. a' pörök főképen azért el-korosodnak, mivel az írásbeli feleletek, és viszon-feleleteknek sem száma, sem pedig hátárideje mind-eddig az ügyviselők által nem tartatván-meg, a' tör-vény' rendelése kijátszatott, — olly módot javasol, hogyha az ellenfél semmi újat előhozni többé nem tud, akkor a' pör ipso facto ítélet alá vétessék, 's további viták ne engedessenek; megismeri azt, hogy a' pörök közt különbséget kell tenni, és mind egy-forma rendelés alá vetni nem lehet. Megkülönböz-tetvén a' facti pöröket, a' juris vagy is hosszabb folyamu perekétől, amazokra nézve bizonyos, a' bíró által napokra meghatározandó, halasztásokat — res-piria — rendel, nem határozván-meg a' vizsoniratok' — replikák — számát; — emezekre nézve pedig a' dolgot mostani fekvésében hagyja. A' facti pörök közé számláltatnak: a' hatalmaskodásokat, becste-lenítést, bizonyágtétel-tagadást illető; okleveleket visszakerő, vagy közlő; a' zálogos föltételeket erőt-lenítő, vagy átruházó; ellenállási; ítéletújító és vég-rehajtást igazító; házassági jutalmat, hozományt, és ajándékot, nyilvános adósságot követelő; összetó-dulási; elsőbbségi, superinscriptionalis; haszonbért kereső; kivonati; számadásos, dézsmái, osztályos és osztályt-igazító; özvegyi, hajadoni, leánynegyedi joga-kat megszerző; az intés' elmulasztása miatt örökvallást erőltető; zálogváltó az első zálogba vevő, vagy annak örökösei ellen; arányosítást, erdőhomlítás, kárt, visszahelyeztetést, az ártalmas töltés vagy ma-lom' eltörlését illető; az iktatás' tisztaságán, a' bir-tokos' elégtelenségén — incapacitásán — épült pörök.

Azonban valamint a' meghatározott pörbeli vi-szoniratok száma meg nem tartatott, úgy a' javas-lott respiriumok is csak tágitani fogják a' káros visz-szaélések' mezejét; mert egy részről a' bírákra leszen bizva a' respiriumok' számát elhatározni, más részről az alperes nem fogja elmulasztani olly okok' eléhor-dását, mellyek új respirium-adásra bírassák a' bi-rót. És valóban ha a' kifogásokra is (Sect. 1. §. 13.) respiriumok adatnak, az történeud, hogy az alperes vagy minden alaptalan kifogásra egyegy respiriumot fog kívánni, vagy tudván, hogy az első és másod

respirium' alkalmával a' bíró csak a' kifogások körül hozhat ítéletet; ezekkel ottan is fog élni, hol különben a' mostani rend szerint nem élt volna.

Mindezeknél fogvást, mivel a' mint igen bölcsen veszi észre az orsz. küldöttség, mondván: „quia aevo recentiore sublata morum simplicitate, diuturnitas praeterlapsi temporis, increscentis item rerum pretii, acutaeque populationis adjuncta, facilitas insuper pecunias adquirendi, ac modificationes obligationum possessorii adhaerentium, cum primis tractationem iurium possessionariorum gravissime involverint“ olly szövevényessé lón a' jusok, és jószágok' keresete hazánkban, hogy az nálunk, hol a' birtok az adásvevés' szabadsága által nincs fölmentve, hol a' nemzeti jogok' kutatása, és az ősi elidegenítések' fölforratása engedtetik, nagyon különbözik a' többi nemzetnek' polgári jusaitól; mind ezek szükségessé teszik, hogy azon pörök, hol a' jog kinyomozása, és más hosszas birtokú szövevények fölbontása tárgyatzatik, a' mostani hosszas, és írásbeli folyamat mellett maradjanak. — Meg kell ezektől különböztetni azon pöröket, melyekben csupán személyi sértések, és cselekedetek, és a' polgári mindennapi szövetkezésekből származó ügyek a' törvénykezés' tárgyai. A' mostani törvényfolyam a' személyi bátorság-, nemzeti hitel-, és az igazság-kiszolgáltatás' siettetésének meg nem felel. Ellenben a' nemzeti erkölcsiség-, nyíltszívü lelkület-, és szabadság-szeretetre nagy befolyással vagon az, ha az ítélőszékek legnagyobb nyilvánossággal és siettetéssel tartatnak. A' szabad görög és római népek' törvénykezése is ezen egyszerűségre utal, sőt törvénykönyvünk is bizonyossága annak, hogy a' törvényszékek, a' Nádor és Király előtti ítéletek szóval, és a' közönség befolyásával szoktanak valaha tartatni.

Azon pörök tehát, melyek csupán sértéseket, ugmint: hatalmaskodások-, elfoglalások-, visszahelyeztetések-, és büctelenítéseket, továbbá melyek kötelezéseket, nyilvános adósságok-, haszonbérletek-, ujjalogok-, osztályokat 's a' t. érdekelnek, eltörültetvén a' mostani írásbeli pörlekedés' módja, a' törvényszékek előtt ugy intéztessenek-el, hogy Verböczi II. R. 81. 82. 's a' t. czimjei szerint a' bírói tételek mind írásba foglaltassanak, sőt a' kereseti levél is írásban adatván-be, az idézések a' mostani szoros szertartások szerint történjenek, a' kereset-levelet minden szükséges bizonyítvánnyal, köteleztessék a' felpörös már az idézéshez mellékelve az alpörössel mingyárt közölni; az alpörös pedig maga vagy ügyvéde által a' törvényszék előtt meg-

jelenvén, ha kifogása van az idézés ellen, azt tüstént szóval adja-elő, mire a' felpörös szóval feleljen. Az alpörös a' vele közlött keresetleveledből és bizonyítványokból kitudhatta már a' vád' velejét, és a' törvényes idézés' határideje alatt arra elkészülhete; azért ha vagy bírói szemrevételel, vagy nyomozást, vagy az eredeti oklevelek' közlését 's a' t. kíváná, melyek t. i. a' pörbeli körülmények' kifejtésére szükségesekek, ez iránt a' törvényszék tüstént ítéletet hozand, és helyesnek találván a' kérelmet a' végrehajtást elrendelendi, egyszersmind a' reportatióra, és a' feleknek a' védelemre határidőt rendelend, melyen a' felpörös ugyan szóval egy rendszeres beszédben előadván bővebben keresetét, az alpörös arra ismét szóval felelend, 's nem forogván fön tovább semmi a' tett' kifejtésére czélozó bírói tételeknek — actus judicarius — vagy bizonyosságnak szüksége, a' végső ítéletet olly móddal mondja-ki, hogy valamint eddig a' feleket nyilt ajtóknál a' közönség' színe előtt hallgatta-ki, ugy most ítélethozás végett titkos szobába zárkozik, és ott titkos voksolással ítéletet hozand, és azt írásba szerkesztvén, ismét teljes nyilvánossággal kihirdetendi, ha valamelyik a' felek közül feljebb vitetni kívánja az ítéletet; azt ugyan szóval a' hirdetésekor jelentheti, de a' feljebbvitel' indító okainak kifejtésébe nem ereszkedik, hanem azt három nap alatt írásba tenni köteleztetvén, a' pör mi ségéhez képest további bíróság' elibe küldetik.

Ha azonban az illy szóvitás pörben vagy az alpörös által előhozottakból, vagy maga a' felpörös a' csupa facti pörbe a' Jogos—Juris—kérdését bekevervén a' pör' minemüése megváltoznék, akkor a' bíró írásbeli folyamatra utasítani köteleztessék a' pörlekedőket, és az a' szokott írásmód szerint végeztessék-el. A' kifogásokra nézve különösen az rendeltetvén, hogy az alpörös az idézés, bíróság, kereset, vagy is actio, és actoratus ellen a' kifogásokat, törvény előtti első megjelenésekor tegye meg, különben ebéli jogától elesvén, csak a' pör' derekára nézve, ha némely bírói tételeknek, nyomozásoknak szükségét előmutathatja, halasztást kívánhat, melyet a' bíró mindenkor különös határidő' kiszabásával megadni köteleztetik.

E' szerint a' polgári pörökre nézvest a' szó-, és írási folyamat állapotátván-meg, a' rövid folyamtu pörökben sem a' replikák' számára, sem pedig a' respiriumokra további szükség fön nem forogna. A' törvénykezés siettetnék, a' törvényszékek fölsegítenének, és a' személy- és vagyoni bátorság nem hanyatlanék; hanem inkább azon hajdankori szabad nemzethez illő törvénykezés hozatnék-be, melyre még Ulászló 1. Decr. 55. cikkelye emlékezik illy szavakkal: „Etiam si patratore ore suo proprio coram suo Iudice confiteretur.“ — *Kossovich Károly.*

R E J T E T T S Z Ó.

Kis falu 's város egész; fele egy fa' gyümölcse, felével Elelmet Vulkan' barna vitéze keres.

L. Károly E.

A' 50dik számbeli talány: Gond.